

6. Подготовка общественных инструкторов физической культуры : учеб. планы и программы. – М. : Физкультура и спорт, 1961. – 184 с.
7. Приходько І.І. Організація і менеджмент фізичної культури : навч. посіб. для студ. 1 курсу (за кредитно-модульною системою навчання) / І.І. Приходько, О.В. Горбенко, Г.М. Пуятіна. – Х. : ХДАФК, 2009. – 152 с.
8. Степанюк Є.І. Студентський спортивний рух: історія і сучасність / Є.І. Степанюк, О.М. Вацеба. – Л., 2003. – 60 с.
9. Український фізкультурник на більшовицькі рейки // Фізкультурник України. – 1932. – № 1. – С. 2–3.
10. Черняк Ю.М. Режисюра праздників и зрелищ : учеб. пособ. / Ю.М. Черняк. – Мн. : Тетрам Систем, 2004. – 223 с.

КАБАНЕЦЬ М.М.

ФАСИЛІТАЦІЯ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВИЩОМУ ТЕХНІЧНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

В умовах соціального замовлення суспільства на творчу особистість інженера, який має готовність до самовдосконалення в сучасному суспільстві, що швидко змінюється, зростають вимоги до професійної підготовки фахівців у вищих технічних навчальних закладах. На цьому етапі розвитку педагогічної науки змінюється логіка впливу на студента: замість поняття “формування творчої особистості майбутнього фахівця” більш виправданим є “створення умов для творчої самореалізації майбутнього фахівця” та “підтримка особистості в процесі творчої самореалізації”.

Передумови для вирішення проблеми формування творчої особистості майбутнього фахівця створено численними дослідженнями провідних учених-філософів, психологів, педагогів, як-от: К. Абульханова-Славська, В. Андреев, Г. Батищев, І. Бескова, Д. Богоявленська, Р. Зобов, І. Калошина, В. Келасьєв, В. Моляко, Я. Пономарьов, Л. Попов, В. Роменець, В. Рибалка, С. Сисоева, Л. Сохань, В. Тихонович, Е. Чугунова, А. Шумілін та ін. Вивчення науково-педагогічних джерел з питань професійної освіти майбутніх інженерів (О. Долженко, А. Єсаулов, О. Романовський, Ю. Фокін, В. Шатуновський та ін.) дає змогу констатувати, що розвиток творчої особистості фахівця – це важлива функція вищих технічних навчальних закладів, проте проблема фасилітації творчої діяльності студентів ще не знайшла свого розв’язання в педагогічній теорії.

Метою статті є аналіз сутності та способів фасилітації викладачами творчої діяльності студентів на заняттях з англійської мови у вищих технічних навчальних закладах.

Під фасилітацією розуміють спосіб здійснення навчання, за якого викладач займає позицію помічника та допомагає студенту самостійно знаходити відповіді на запитання та/чи набувати нових навичок. Фасилітація передбачає надання можливості студентам взяти на себе контроль і відповідальність за власні зусилля та досягнення. Важливою особливістю фасилітації є підтримка процесу, а не змісту діяльності, щодо якого той, хто підтримує, займає нейтральну позицію [5]. Крім того, вона передбачає не просто допомогу студенту досягти його цілей, а й створення необхідного емоційного фону діяльності.

За твердженням К. Роджерса [4], яке ми вважаємо беззаперечним, основою змін людини є її здатність зростати, розвиватися та навчатися, спираючись на власний досвід. Змінити будь-кого, передавши йому готовий досвід, неможливо. Можна лише створити таку атмосферу, яка сприяє розвитку особистості, що К. Роджерс і називає фасилітацією.

У процесі формування творчої особистості майбутнього фахівця найважливішим є створення умов, які дають студентам змогу максимально виявляти ініціативу, спонтанність; експериментувати, не відчуваючи страху перед неправильними рішеннями та помилками. Головна мета – вивільнити творчі сили студента, причому педагогічний вплив має стимулювати природний процес саморозвитку, не нав'язуючи неприродних для конкретної особистості моделей розвитку. Мета конкретизується в таких завданнях: підвищити автономність студента в навчально-творчій діяльності завдяки усвідомленню та власній оцінці ним свого успіху; створити сприятливі умови для виявлення творчих здібностей кожного студента; надати можливість кожному студенту реалізуватися в творчій діяльності згідно з його індивідуальними особливостями.

Творча активність студентів може виявитися для них досить складною з ряду причин:

- вони не знають, що їх очікує в кінці;
- ніхто ще не досягав саме такого результату та не отримував саме такого продукту діяльності;
- підготовка можлива, але ніхто не знає, які знання, вміння та навички можуть знадобитися;
- ніхто, навіть сам творець, не знає, чи досягне він успіху в своїй творчій діяльності, чи виявиться корисним новий продукт;
- необхідною для особистості є віра в те, що вона творить, незважаючи на невдачі та перешкоди.

Якщо творчий процес відбувається в групі, ці перешкоди можуть відчуватися та заважати навіть сильніше. Фасилітація в такому разі має суттєве значення, оскільки викладач створює атмосферу довіри, відсутності страху перед невдачею, відчуття свободи самореалізації та оптимістичного настрою на майбутнє.

Найважливішими якостями педагога-фасилітатора К. Роджерс називає емпатію, безумовне схвалення особистості, автентичність педагога. Вихованець має відчуття, що його люблять, ним цікавляться, його поважають. Тільки за таких умов особистість може прийняти рішення про самовдосконалення. Спрямованість розвитку є особистісним вибором та власною ініціативою, що й приводить до орієнтації особистості на саморозвиток.

Умовами ефективності фасилітації викладачем творчої діяльності студентів є:

1. Відкрите та щире ставлення викладача до студентів, уникання засудження та критики.
2. Співтворчість викладачів та студентів, а саме: спільна з викладачем дослідна діяльність, пошук вирішень завдань, відповіді на які не знає ні студент, ні викладач.
3. Довіра й повага один до одного у відносинах викладача та студента, увага й повага до почуттів студентів.
4. Надання максимальної свободи в процесі творіння та самореалізації.
5. Максимальне врахування інтересів кожної особистості, педагогічна творчість та гнучкість у виборі педагогічних засобів.
6. Підтримка самоповаги студента та його зацікавленості навколишнім світом.
7. Надання допомоги та підтримки студенту в разі необхідності без втручання в природний процес самореалізації особистості.

8. Щирий інтерес викладача до ідей студента та результатів його творчої діяльності.

9. Щире застосування схвалення в разі досягнення студентом значущих для нього результатів.

10. Використання ідей студентів та результатів їхньої творчої діяльності в подальшій організації навчально-виховного процесу.

11. Підвищення питомої ваги самостійної роботи студентів у навчально-виховному процесі.

12. Забезпечення соціального підкріплення творчої поведінки та групової думки, яка схвалює ініціативу.

13. Створення атмосфери постійного пошуку й припливу проблем та ідей щодо їх вирішення.

Втім, треба пам'ятати, що, за твердженням психологів, як несприятливі, так і занадто сприятливі умови можуть відіграти однаково негативну роль для самореалізації людини. Надмірна зовнішня стимуляція може призвести до перенапруження та згасання потреби особистості у творчій самореалізації. З даних психологічних досліджень творчих особистостей відомо, що рушійною силою їх творчої активності є не зовнішні, а внутрішні мотиви, тобто в процесі творчого пошуку вони керуються не бажанням отримати нагороди, сподобатися кому-небудь чи отримати переваги, вони займаються пошуком заради пошуку, вирішенням проблеми заради самого вирішення.

Виходячи із цього, під час цілеспрямованої роботи з розвитку творчої особистості майбутнього фахівця найважливішим є надання якомога більше свободи та можливостей вибору, більш інтенсивне навчання й дозвіл працювати з високою швидкістю, виявляючи самостійність та відповідальність, з наданням можливості досягти максимальних для особистості результатів.

Фасилітація викладачем творчої діяльності студентів передбачає допомогу студентам щодо:

- внесення ясності в цілі діяльності;
- стимулювання розумового процесу за допомогою запитань;
- стимулювання розмаїття висунутих ідей;
- аналізу та надання переваги певним ідеям;
- визначення наступних кроків на шляху до реалізації намічених цілей;
- установа зв'язків між ідеями, формулювання висновків;
- відчуття задоволення студентами своєю діяльністю за допомогою зворотного зв'язку (“Чудова ідея!”, “Вважаю, що Ваша пропозиція є раціональною”, “Мені подобається Ваша глибока думка” тощо);
- упровадження ідей у практику.

Фасилітація дає студентам змогу бути більш продуктивними в своєму творчому процесі завдяки креативному мисленню та знаходженню інноваційних рішень, але найважливіше – вона є мотиваційним інструментом завдяки сприянню повному залученню особистості до процесу самостійного прийняття рішень і зобов'язань.

З метою створення умови для творчої активності студентів у ситуаціях, максимально наближених до їх майбутньої професійної діяльності, застосовують: індивідуальні та групові проекти; спільну з викладачем дослідну діяльність у межах його наукових інтересів; спецсемінари з обговоренням інновацій у науці; спільні дискусії студентів старших та молодших курсів (наприклад, про аль-

тернативи технічного прогресу); міні-конференції; науково-практичні студентські конференції; аукціон ідей; індивідуальне прикріплення студентів до викладачів, які займаються дослідною діяльністю, як помічників та асистентів.

Такі форми роботи, як спецсемінари “Захист інженерної ідеї” та “Аукціон ідей” на заняттях з англійської мови у Донецькому національному технічному університеті, допомогли студентам спробувати себе в ролі винахідників.

Для підготовки до захисту інженерної ідеї студентам було запропоновано знайти в науково-технічному виданні та ознайомитись із суттю, процесом розробки й упровадження будь-якого винаходу та підготуватися до його захисту, начебто винахідником є сам студент або група студентів (з двох-трьох осіб). Для одного семінару відбирали три-чотири винаходи. Спецсемінар проводили у формі рольової гри, де студентам були запропоновані ролі:

- головуючого, який мав вести обговорення;
- незалежних експертів для найбільш об’єктивної оцінки ідеї;
- інвесторів, які мали вирішити, чи варта ця ідея вкладення коштів;
- критиків, які мали побачити потенційну шкоду від винаходу (екологічну загрозу, економічну неефективність, загрозу втрати робочих місць для регіону тощо);
- споживачів продукту, які були зацікавлені в його застосуванні.

Розподіл ролей відбувався згідно з побажаннями студентів, але під час наступного проведення подібного спецсемінару студентам пропонувалися інші ролі.

“Винахідники” презентували свою ідею аудиторії, підкреслюючи її економічну ефективність, переваги порівняно з подібними приладами або технологіями; пропонували конкретну сферу її застосування. Студентам надавали повну свободу доповнювати винахід своїми ідеями щодо його видозмінення та сфери застосування. Після презентації слухачі мали змогу протягом декількох хвилин обговорити своє ставлення до винаходу згідно зі своїми ролями та поставити винахідникам питання. Після цього представник кожної групи висловлював їх погляд, обґрунтовуючи її. Винахідники мали право захищати свою ідею в разі отримання критичних зауважень. Підсумки підбирав головуючий за допомогою викладача, після чого приймали колективне рішення щодо найкращого захисту ідеї.

За схожим сценарієм будували роботу під час підготовки та проведення семінару “Аукціон ідей”. Студентам заздалегідь (за тиждень) повідомляли дві проблемні ситуації (половині групи – одну, другій половині – іншу), які потрібно було вирішити, застосувавши нетрадиційні підходи. Для цього вони могли об’єднатися в групи або попрацювати самостійно.

На семінарі учасники кожної творчої групи, а також ті, хто працював індивідуально, мали представити свою пропозицію щодо вирішення проблеми. Студенти другої половини групи, які мали інше завдання, виступали в ролі ради експертів, котрі повинні були вирішити, яка пропозиція є найбільш цікавою й ефективною. Аналіз та оцінка ідей відбувалася за такими критеріями: результативність (чи досяг винахідник мети), оригінальність, економічна ефективність, новизна (результату або способу). На другій половині заняття групи мінялися ролями. Загальний підсумок підбив викладач, відзначаючи позитивні моменти в ході презентацій та обговорення, корисні напрацювання студентів і підштовхуючи їх до рефлексії творчої діяльності. Викладач разом зі студентами намічали шляхи вдосконалення знайдених рішень та порівнювали їх з існуючим рішенням, якщо таке є в практиці.

Після запрошення студентів третього курсу взяти участь у регіональній науково-практичній студентській конференції англійською мовою в іншому ВНЗ міста Донецька студенти, які навчалися на кафедрі англійської мови ДонНТУ, запропонували провести міні-конференцію за участю кількох груп, де кожен мав би право виступити з доповіддю з теми, яка його цікавить.

Було прийнято колективне рішення, що ніяких обмежень щодо вибору напрямку дослідження немає. З'ясувалося, що дослідні інтереси студентів часто виходять за межі обраної спеціальності.

Заздалегідь було висунуто та колективно ухвалено вимоги до доповідей:

- доповідь має відображати результати власного дослідження;
- доповідь повинна мати певні структурні елементи, як-то: вступ, визначення актуальності, виклад основного матеріалу дослідження із зазначенням переваг та недоліків запропонованої технології або процесу (якщо дозволяє тематика), висновки й перспективи подальших досліджень;
- читати з аркушів протягом виступу не можна;
- використання будь-яких схем, графіків, ілюстрацій заохочується;
- будь-які інтерактивні дії з аудиторією заохочуються;
- доповідь має тривати не більше ніж п'ять хвилин.

Доповідачі підтримували активність слухачів протягом міні-конференції за допомогою спеціальних прийомів діалогічного характеру, які використовували доповідачі (запитання до аудиторії, проблемні запитання з проханням запропонувати рішення, звернення до власного досвіду слухачів тощо) та оригінальністю тем доповідей, наприклад: “Заробляння грошей за допомогою мережі Інтернет: способи, їх переваги та недоліки”, “Затребуваність інженерних спеціальностей на сучасному ринку праці”, “Розвиток власних лідерських якостей”, “Можливості використання нейрохірургічного томографа в сучасній медицині”, “Майбутнє мобільного телефону” та ін.

Висновки. Під час фасилітації викладачем творчої діяльності студентів найважливішим є створення умов, які дають студентам змогу максимально виявляти ініціативу, спонтанність; експериментувати, не відчуваючи страху перед неправильними рішеннями та помилками. Головна мета цього процесу – вивільнити творчі сили студента, причому педагогічний вплив має стимулювати природний процес саморозвитку, не нав'язуючи неприродних для конкретної особистості моделей розвитку.

Подальшої розробки потребують педагогічні методи та прийоми фасилітації викладачами творчої активності студентів вищих технічних навчальних закладів.

Література

1. Андреев В.И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности / В.И. Андреев. – Казань : Изд-во Казанского ун-та, 1988. – 240 с.
2. Бескова И.А. Как возможно творческое мышление? / И.А. Бескова. – М. : ЦОП Ин-та философии РАН, 1993. – 198 с.
3. Инженер XXI столетия: особистість і професіонал в світі гуманізації та гуманітаризації вищої технічної освіти : монографія / [за ред. М.С. Добрускіна]. – Х. : Рубікон, 1999. – 512 с.
4. Роджерс К.Р. Становление личности. Взгляд на психотерапию / К.Р. Роджерс ; [пер. с англ. М. Злотник]. – М. : ЭКСМО – Пресс, 2001. – 416 с.
5. Dignen B. Facilitation: Bringing out the best / B. Dignen // Business Spotlight. – 2008. – № 1. – P. 50–56.